



Odborné vyjadrenie

Slovenskému národnému stredisku pre ľudské práva (ďalej ako „Stredisko“) ste dňa 22. júla 2022 doručili žiadosť o odborné vyjadrenie, v ktorej sa na Stredisko obraciate vo veci podmienok nároku na náhradné výživné.

V zmysle § 1 ods. 2 písm. e) zákona o zriadení Strediska¹, Stredisko zabezpečuje právnu pomoc obetiam diskriminácie a prejavov intolerancie. Stredisko vydáva v predmetnej veci nasledovné odborné vyjadrenie.

Predmet odborného vyjadrenia

Stredisko žiadate o vyslovenie právneho názoru na otázku, či *„deti, ktoré v rodnom liste majú uvedeného jedného rodiča, v dôsledku čoho nemajú nárok na náhradné výživné, sú diskriminované na základe rodinného statusu v porovnaní s deťmi, ktoré majú oboch rodičov v rodnom liste uvedených.“*

Analyzovaná právna úprava

V zmysle ust. § 80 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej ako „zákon o rodine“) Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny môže poskytovať náhradné výživné na zabezpečenie výživy oprávneného podľa osobitného predpisu. Týmto osobitným predpisom je zákon č. 201/2008 Z. z. o náhradnom výživnom a o zmene a doplnení zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení nálezov Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 615/2006 Z. z. (ďalej ako „zákon o náhradnom výživnom“). Zákon o náhradnom výživnom upravuje podmienky, kedy má oprávnená osoba nárok na náhradné výživné, poskytovanie náhradného výživného, jeho výšku, vyplácanie a ďalšie súvisiace otázky. Prostredníctvom náhradného výživného poskytuje štát v podobe dávok finančnú podporu nezaopatrenému dieťaťu ako oprávnenej osobe, ktorou sa má zabezpečiť jeho výživa.

Odpoveď na otázku, koho možno považovať za nezaopatrené dieťa, však zákon o náhradnom výživnom neposkytuje. Odkazuje na zákon č. 600/2003 Z. z. o prídavku na dieťa a o zmene a doplnení zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení, podľa ktorého sa za nezaopatrené dieťa považuje dieťa do skončenia povinnej školskej dochádzky, najdlhšie do dovŕšenia 25 rokov veku, ak sa sústavne pripravuje na povolanie štúdiom alebo sa nemôže sústavne pripravovať na povolanie štúdiom, alebo vykonávať zárobkovú činnosť pre chorobu alebo úraz. Za nezaopatrené

¹ Zákon č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov.



dieťa sa považuje aj dieťa, ktoré je oslobodené od povinnosti dochádzať do školy, dieťa, ktoré sa vzdeláva v základnej škole pre žiakov so zdravotným znevýhodnením alebo dieťa, ktoré je neschopné sústavne sa pripravovať na povolanie alebo vykonávať zárobkovú činnosť pre dlhodobu nepriaznivý zdravotný stav, najdlhšie do dosiahnutia plnoletosti.

Posúdenie právnej úpravy z hľadiska dodržania ústavnej zásady zákazu diskriminácie

Podľa čl. 12 ods. 1 prvá veta Ústavy Slovenskej republiky (ďalej ako „Ústava“) ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Podľa čl. 12 ods. 2 základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvyhodňovať alebo znevýhodňovať.

Cieľom tejto právnej analýzy je zodpovedanie otázky, **či zákonodarca právnou úpravou náhradného výživného dodržal princíp rovnosti, a teda zákaz diskriminácie upravený v čl. 12 ods. 1 a 2 Ústavy.** K uplatňovaniu princípu rovnosti sa Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej ako „Ústavný súd“) vyjadril napr. v náleze sp. zn. Pl. ÚS. 8/2014 zo dňa 27. mája 2015: „*Ústavný súd sa otázkou rovnosti v právach zaoberal už v celom rade svojich predchádzajúcich rozhodnutí (m. m. PL. ÚS 3/04, PL. ÚS 1/2012). Stotožnil sa v nich s chápaním rovnosti, ako ju vyjadril Ústavný súd ČSFR vo svojom náleze sp. zn. PL. ÚS 22/92 z 8. októbra 1992 (publikovanom pod č. 11 Zbierky uznesení a nálezov Ústavného súdu ČSFR). Ústavný súd ČSFR v ňom poňal rovnosť ako kategóriu relatívnu, ktorá vyžaduje odstránenie neodôvodnených rozdielov. Zásade rovnosti v právach je preto potrebné rozumieť tak, že právne rozlišovanie v prístupe k určitým právam nesmie byť prejavom ľubovôle, nevyplýva z nej však záver, že by každému muselo byť priznané akékoľvek práv.*“

Princíp rovnosti, upravený v čl. 12 ods. 1 Ústavy predstavuje základ ochrany pred diskrimináciou, ktorý je ďalej rozvíjaný zákazom diskriminácie upraveným v čl. 12 ods. 2 Ústavy. Ústavodarca týmto ustanovením zaručuje všetkým základné práva a slobody bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie a zakazuje akékoľvek poškodzovanie, zvyhodňovanie alebo znevýhodňovanie osôb z týchto dôvodov.

Na vyhodnotenie skutočnosti, či v konkrétnom prípade bol prijatou zákonnou úpravou náhradného výživného porušený zákaz diskriminácie, je primárne potrebné zodpovedať otázku, **či**



došlo k vyčleneniu porovnateľného jednotlivca alebo skupiny hlavne vo väzbe alebo v spojitosti s výkonom základných práv a slobôd.²

Rodičia, ktorí spĺňajú podmienku starostlivosti o deti, majú nárok na pomoc zo strany štátu. Ide o materiálnu pomoc, ktorú štát poskytuje v rámci systému sociálneho zabezpečenia, najmä prostredníctvom štátnych sociálnych dávok, akou je aj náhradné výživné. Ich obsah a rozsah sa posudzuje z toho hľadiska, že hospodárske, sociálne a kultúrne práva sú právami druhej generácie, ktorých podoba a obsah v podstatnej miere závisí od ekonomických a hospodárskych možností štátu.³ Inštitút výživného je ako taký upravený zákonom o rodine, ktorý stručne upravuje aj náhradné výživné, a to odkazujúc na zákon o náhradnom výživnom. Výživné je teda inštitút rodinného práva, a to aj určuje jeho právnu povahu.

Náhradné výživné poskytuje Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny ako dávku, ktorou sa prispieva na zabezpečenie výživy nezaopatreného dieťaťa, voči ktorému si povinný subjekt neplní dobrovoľne svoju vyživovaciu povinnosť. Súkromnoprávna povinnosť sa tak prenáša na verejné rozpočty, pričom na poskytnutie náhradného výživného musia byť splnené aj ďalšie podmienky a predpoklady ustanovené právnymi predpismi.

V prípade, ak dieťa nemá v rodnom liste uvedeného druhého rodiča, štát nemá za koho poskytovať náhradné výživné. Náhradné výživné sa vypláca ako dávka namiesto povinného rodiča, ktorý svoju vyživovaciu povinnosť neplní. Ak nebude určený druhý rodič, nemá nikto voči dieťaťu (najčastejšie z pozície otca) vyživovaciu povinnosť. V prípade náhradného výživného ide o subsidiárne plnenie, ktorého zámerom je okrem iného odbremeniť oprávnenú osobu (dieťa) od povinnosti pri vymáhaní výživného. Dieťa, ktoré nemá v rodnom liste uvedeného druhého rodiča, a teda ani neexistuje povinná osoba, sa nenachádza v porovnateľnej situácii s dieťaťom, ktoré síce má rodnom liste uvedeného aj druhého rodiča, ale ten si neplní vyživovaciu povinnosť. Stredisko dodáva, že diskriminácia nie je také konanie, pri ktorom sa zaobchádza rozdielne s osobami alebo skupinami osôb v odlišných situáciách.

Rovnako tak aj odpoveď na druhú časť otázky (akcesorický prístup k preskúmaniu namietaného porušenia rovnosti) je negatívna. Ústavný súd zdôrazňuje, že princípy zákazu diskriminácie a rovnosti ľudí nie sú spravidla chránené samy osebe, ale len v súvislosti s porušením iného základného práva a slobody,⁴ pričom inštitúty výživného a náhradného výživného nemožno subsumovať pod žiadne z hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv garantovaných Ústavou.

² K testu slúžiacemu posudzovaniu zákazu diskriminácie pozri napr. Nález Ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 12/2014 zo dňa 10. júna 2015.

³ OROSZ, L., SVÁK, J. a kol. *Ústava Slovenskej republiky. Komentár: Zväzok I.* Bratislava: Wolters Kluwer s r. o., 2021, 892 s.

⁴ Nález Ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 11/2013 zo dňa 22. októbra 2014.



Záver

Stredisko na základe vykonanej právnej analýzy konštatuje, že pri poskytovaní náhradného výživného sa v posudzovanom prípade skupina detí, ktorá má v rodnom liste zapísaných oboch rodičov nenachádza v porovnateľnej situácii so skupinou detí, ktoré majú v rodnom liste zapísaného len jedného rodiča. Rovnako tak poskytovanie náhradného výživného nie je možné označiť za základné právo alebo slobodu, ktoré zaručuje Ústava a pristúpiť tak k preskúvaniu porušenia ústavného princípu rovnosti.

S pozdravom

PhDr. Silvia Porubánová
výkonná riaditeľka